

Куршумът на Менча погоди едновременно няколко централи, които се бяха заели да затрият национално и исторически Македония - сръбската, гръцката и болшевишката централи: със скръб трябва да отбележим, че на тях са помагали и българи. Паница, когото Кърничева повали, беше най-типичният екземпляр измежду тия българи, служещ в едно и също време на казаните три чужди антибългарски централи.

За Менча Паница се явяваше главно като сръбско и гръцко оръдие. Тя едва във Виена е узнала колко много той е бил продаден на болшевиките...

Акцията на Менча дойде като гръм от ясно небе за оня общ фронт, който смяташе, че след смъртта на Тодор Александров борческа Македония не ще знае и не ще може да покаже някакъв отпор. Оказа се в много отношения тъкмо обратното.

МАКЕДОНСКА ТРИБУНА
29 април 1965 г.

БИБЛИОТЕКА
"СВОБОДА ИЛИ СМЪРТЪ"

1

**МЕНЧА
КЪРНИЧЕВА**

**ЗАЩО УБИХ
ТОДОР ПАНИЦА?**

БИБЛИОТЕКА „СВОБОДА ИЛИ СМЪРТЬ“

№ 1

МЕНЧА КЪРНИЧЕВА

ЗАЩО УБИХ ТОДОР ПАНИЦА?

сканирал: Ж.Войников

Издание на **ВМРО-СМД**

София

1993

ПОДВИГЪТ НА МЕНЧА КЪРНИЧЕВА

На 8 май 1925 г. във виенския Бургтеатър се представя пиесата на Хенрих Ибсен „Пер Гинт“, представление което ще влезе в историята. По време на петото действие, когато сред гръм и светкавици на затъмнената сцена потъва корабът на завръщащия се в родната си Пер Гинт, проехтяват няколко револверни изстрели. Така в центъра на Европа, във Виена, нежна женска ръка, на която природата е предопределила да дава живот, екзекутира един от най-големите злодеи в македоно-одринското движение. Младата българка повтаря пред очите на смаяна Европа подвига на Шарлота Корде. Анри Барбюс беше назвал убития със страхопочитание „Лъва“, но според мен на него по би му подходило да носи името на чакала или лешояда, или на някое от коварните горски животни, а не на гордия цар на животинския свят.

Екзекутираният беше Тодор Паница, убиецът на забележителните български революционери Борис Сарафов и Иван Гарванов, оставили светла дъря с делата си в българското националноосвободително движение. Възмездието, заради дългогодишна фракционна и вредителска дейност, застигна Паница най-послед във Виена, далеч от България.

Екзекуцията във Виена е кулминация в една борба, в която се изправят една срещу друга две силни личности в движението - слабата и нежна жена, която притежава твърд и непреклонен характер, и един от най-смелите и решителни дейци на „левицата“, когото трудно може да спре каквото и да било препятствие по пътя му. Точен и ловък стрелец, умеещ да стреля и с двете ръце, извършил едновременно двойното убийство на Сарафов и Гарванов в края на 1907 г. Него не е в състояние да го спре и ледената вода през Балканските войни, когато преплува в тъмната и непрогледна нощ Вардара с товар бомби, които хвърля в лагера на врага, и се връща отново при своите. От противник на земеделското правителство по-късно той става негов сътрудник в борбата му против Вътрешната македонска революционна организация /ВМРО/. По същия начин от противник на сръбската и гръцката пропаганда в Македония след войните става техен верен съюзник. Безумният му героизъм често се сменя с безчинства и злодейства срещу своите. Има случаи, когато само споменаването на името му е всявало страх сред обикновените хора.

Смъртната присъда, която Вътрешната организация произнася срещу него още през 1907 г., така и не е изпълнена до 1925 г. В борбата срещу коварния и безстрашен вредител се възправя беззащитната, но волева Менча Кърничева.

Истинското име на Менча Кърничева е Мелпомена. В древногръцката митология Мелпомена е богиня на трагедията и покровителка на театъра. И както пише Менча за себе си с голяма доза сарказъм, едва ли кръстницата ѝ е предполагала някога, че тя така „буквално“ ще изтълкува името си, и ще сътвори трагедия в трагедията, и то в сърцето на следвоенна Европа, за да покаже отново за кой ли път с цената на собствения си млад живот, че един народ продължава да пъшка под робство. През целия си, изпълнен с трудности и опасности, живот тя ще помни съветите на една майка от Панчарево към младия ѝ син офицер: *„Бъди храбър, сине, и помни, че отечеството може без тебе, но ти не можеш без него!“*, а след геройската му смърт при Тутракан през войната тя нарежда без сълзи пред портрета му: *„Горда съм с тебе, сине!“*

Менча Кърничева е родена в Крушево на 16 март 1900 г. в семейство от българо-влашки произход. Едни от най-ранните ѝ детски спомени се отнасят за Илинденското въстание, през което родното Крушево има неизлично място. С любов тя си спомня за него: *„Крушево е кацнало на една височина над хиляда метра, обиколено с букова гора, като да е било нарочно построено там за епопеята, която населението изнесе през Илинденското въстание“*.

Бащата на Менча е търговец сърмаджия, който обикаля градовете на огромната Отоманска империя. Детските години на Менча са свързани освен с родното Крушево и с граничния Цариброд, където баща ѝ захваща нов занаят на сарафин. Тя учи на различни места, където събитията заприщат семейството ѝ, а през 1918 г. заминава за Германия, за да учи търговия. През септември 1918 г., на път за Германия, Менча се запознава и сближава с балдъзата на Тодор Паница, Магдалена Измирлиева. По-късно се среща и сближава и със семейството на Тодор Паница. Лека-полека тя има възможност при срещите и разговорите си с тях да опознае Тодор Паница.

След като се връща от Германия през 1919 г., тя се установява в София, тъй като след Ньойския мирен договор освен Вардарска Македония и Западните покрайнини с Цариброд, където е домът на семейството ѝ, остават в ръцете на сърбите. В София тя изкарва курсове по счетоводство. През това време тя следи с безспокойство враждата, която цари в самото македонско движение, а така също и противопоставянето между ВМРО и правителството на БЗНС. Във всички тия раздори Тодор Паница играе пакостна роля за националноосвободителното движение. Опознавайки още по-добре Тодор Паница, у Менча се заражда идеята, че тя трябва да ликвидира злодея.

За пръв път Менча се запознава лично с Иван Михайлов, нейния бъдещ другар до края на живота ѝ и вожд на ВМРО, скоро след деветоюнския преврат от 1923 г. Както тя споменава в мемоарите си, той първи проявява интерес към нея и то заради познанството ѝ със семейството на Тодор Паница. Първата среща и разговор за Тодор Паница, които той провежда с нея, е на 6 март 1924 г., както тя педантично е запомнила и записала. След първите си срещи с Иван Михайлов Менча е спечелена за каузата на ВМРО вероятно и поради личното му обаяние и излъчване. Тя пише в спомените си, че *„през тия няколко часа се бях влюбила в него. И не само това. Проповедите окончателно ме бяха спечелили за освободителното дело на Македония. Бях открила идеала, който търсех.“*

На 15 март 1924 г. тя полага клетва като член на ВМРО.

Трудно може човек безпристрастно да прочете изпълнените с мъка редове от спомените ѝ за убийството на водача на ВМРО Тодор Александров и кризата, която преживява верният му помощник и другар Иван Михайлов. За чувствата, които вълнуват Менча след този удар върху ВМРО, скоро заговорва цяла Европа.

След срещите и разговорите, които Менча има с Ванчо, тя решава вече окончателно да премахне Тодор Паница, снабдява се с револвер и заминава за Виена през януари 1925 г. Тя окончателно взема това решение не само поради убийството на Гарванов и Сарафов, но и заради новата му предателска дейност, която той върши спрямо България и ВМРО - сформирването на контрачети в сътрудничество със сръбските и гръцки власти и контактите и ангажиментите му с болшевиките.

Във Виена тя влиза отново във връзка със семейството на Тодор Паница, търсейки удобен случай да нанесе своя удар върху злодея. Той се открива по време на представление в Бургтеатър, билети за което закупува Менча, като разпределя местата, така че да има възможност да застреля Паница. Тя избира момента за убийството и с мисълта да се предизвика вниманието на цивилизованя свят върху положението на поробените ни сънародници. При убийството на Тодор Паница тя обезврежда и неговия телохранител, като го ранява в двете ръце, а така също наречява и съпругата на Паница в главата, засягайки и езика ѝ, като по този начин тя е затруднена да даде показания по време на последвалия шумен процес.

След убийството Менча сама се предава на полицията, като се стреми по този начин да потърси възможност и публично да изяви своето кредо пред света, останал чужд към мъките и страданията на народа ни. Менча е арестувана и срещу нея започва процес във Виена. Със своята постъпка тя успява да предизвика вниманието на света към македонския въпрос. Пресата е залята с подробности за убийството на Тодор Паница и за личността на героинята.

Тя получава в предварителния арест и в болницата, в която е настанена, така нужната ѝ подкрепа на Иван Михайлов, който ѝ пише или праща известия по доверени хора и преди всичко по Никола Велев.

По същото време сръбската полиция арестува и хвърля в затвора баща ѝ, който по това време се намира в Цариброд. Освобождават го след четири месеца, след като изхарчва всичките си пари за подкупи. Майка ѝ пътува до Виена с надеждата да се види с Менча, но не ѝ разрешават, и тя се връща без резултат в България.

Процесът срещу Менча Кърничева започва на 30 септември 1925 г. Нейни защитници са едни от най-големите адвокати на Австрия д-р Рихард Пресбургер и д-р Игнац Курт Розенфелд.

Поради слабостта ѝ след прекараните болести, съдът ѝ разрешава да я внасят и изнасят на носилка, увита в одеяло, и да стои легнала по време на заседанията на съда. ВМРО влиза в директна връзка с нея чрез преводача ѝ хърватина Алфред Фурякович.

Присъдата срещу Менча е произнесена на 2 октомври 1925 г. Над съда е упражнен натиск, че една оправдателна присъда не би се отразила добре върху руско-австрийските отношения. Присъдата ѝ била осем години затвор, но трябвало да бъде освободена поради влошеното ѝ здравословно състояние. Освобождават я скоро, страхувайки се да не умре в затвора, тъй като започва и гладна стачка. Качват я във влака през един неделен ден. По този начин властите се стремят да запазят донякъде нейното инкогнито, страхувайки се от левия печат. Във влака я посрещат и придружават Тома Карайовов и Никола Велев.

Дългото и мъчително пътуване през Будапеща, Букурещ, Гюргево, Русе, София минава през неочакван за нея триумф. В София я посещава и другата бъдеща героиня, която ще повтори скоро нейния подвиг в Скопие - Мара Бунева.

Менча се венчава с Иван Михайлов на 25 декември 1926 г. в нейния дом в София. С мъка тя споделя в спомените си, че *„по взаимно съгласие твърдо бяхме решили, че няма да създаваме наше поколение, за да бъдем по-свободни при изпълнение на задачите, които нему налагаше делото, а в много отношения задължаваха и мене.“*

До последните дни от живота си Менча е верен другар, съпруга и опора за вожд на ВМРО Иван Михайлов. Тя пише в спомените си по-нататък не без гордост: *„Повече от четвърт столетие го следвам като сянка, рамо до рамо в добро и зло, при несгоди и прекеждия; и така ще бъде докато е рекъл Бог. С деликатното си здраве бях повече грижа и спънка за него. Но той поддържаше, че съм му била радост и опора“.*

Като на филмова лента се менят кратките и сбити описания на съвместния им живот, в редовете които ѝ посвещава Иван Михайлов:

„На 12 септември 1934 г. минахме с Менча турската граница, както по-горе споменах. Но преди това, все през същия месец, имахме много прекеждия, пътувайки към юг.“

През септември 1938 г. пътувахме вече за Полша, напуснали Турция след четиригодишно политическо пленничество там.

През м. септември 1939 г. избухна граната в спалнята ни стая във Варшава, няколко часа след като бяхме решили да спим вече в долния етаж на къщата.

През септември 1944 г. с много прекеждия пътувахме от Виена до София и Скопие; загинаха хора пред нас; минахме край сражения; и прочее.

Към края на септември 1948 г. се запътихме да минаваме нелегално граница в средна Европа, и минахме благополучно.

На 12 септември 1964 г. стана погребението на Менча.“

На 5 септември 1990 г. умира и нейният съпруг и водач на ВМРО Иван Михайлов. И двамата са погребани един до друг в Рим, далеч от родната земя, но близко до всяко българско сърце.

Най-кратката и същевременно най-изчерпателна характеристика на Менча дължим на човека, който цял живот беше до нея - Иван Михайлов: *„Тя беше кротка, скромна и човечна; умна, волева и юначна; възвишена по дух и по сърце. Ако любовта значи жертва - тя цял живот жертвуваше за Македония.“*

На 29 януари 1926 г. във вестник *„Независима Македония“* Менча разказва защо е убила Тодор Паница. Тя премълчава някои истини за връзките ѝ с ВМРО и Иван Михайлов, на които се спрях по-горе, и които тя не е трябвало да споменава тогава в интерес на делото.

С отпечатването на тази малка книжка с разказа на героинята искаме да върнем на нашия народ скъпия спомен за една от неговите верни и достойни дъщери, която въпреки че беше близо четири десетилетия в сянката на безсмъртния вожд на ВМРО посвети целия си живот на борбата за свобода на македонските българи.

Цочо В. Билярски

ЗАЩО УБИХ ТОДОР ПАНИЦА?

През време на общоевропейската война се запознах в Мюнхен с Магдалена Измирлиева, балдъза на Паница, а сега жена на Борис Бумбаров, емигрант в Сърбия. Още там тя често ми говореше за македонските борци, за споровете им, и ми изясняваше причините на тия спорове. Никога не пропускаше да подчертае, че всякога е бил и днес още си оставал привърженик на самостоятелността на македонското движение и специално противник на намесата в него от страна на България. За Паница аз дотогава бях чула само, че преди години е застрелял в София двамата известни македонски революционери Гарванов и Сарафов на разделяне с тях през една нощ подир дълъг разговор. Магдалена ми поясняваше, че това убийство Паница извършил в името на хубавите начала, които го въодушевявали като защитник на македонската борческа самостоятелност. По-късно, през лятото на 1920 г., имах случай да срещна в Лъжене, България, самия Тодор Паница. И от него чух, че в служба на което и да е българско правителство той нямало да се постави никога. От всичко чуто аз оставах с уважение спрямо Паница и драго ми беше, че за Македония работят преданни и твърди хора, готови на всички жертви за нея.

В градчето Лъжене Тодор Паница се криеше усърдно от преследванията на правителството на Стамболийски, което го дирело да отговаря за незаконно придобити през време на войната богатства, по силата на чл. 4 от един специално създаден в България закон. По адреса на това правителство Паница и семейството му сипеха много критики: ругаеха се министри и съдии, които се осмелявали да съдят един герой. Магдалена не отричаше, че зет ѝ е направил крупно състояние в Драмско през войната, но не бил изнудвал населението както се разправяло, а просто тютюнотърговците му давали добри комисионни, а като му давали, прибавяше тя - защо да не вземе. Магдалена премълчаваше срещу какво му са давали тия комисионни, и подобавало ли му е да се занимава с гешефти във време на война, когато хиляди хора умираха на фронта и в една територия като Драмско, където пък и населението умираше от глад. В този момент образът, създаден във въображението ми за революционера Паница, не можеше да не загуби много от обаянието си.

След известно време Паница със семейството си замина за София, където продължаваше да се прикрива от властта, с която отношенията му оставаха повече от враждебни; така поне говореше семейството му. Един ден Магдалена ми каза, че зет ѝ се срещал с министър Ал. Димитров. На очудването ми и на въпроса, как се е решил на това, тя ми отговори, че му е дотегнало да се крие и, въпреки молбата и опасенията на жена му, отишъл при министъра като се и добре въоръжил. Изругал бил министър Димитров, позаплашил го и последният му обещал да спре преследванията срещу него. Този факт ме извънредно изненада, но все още исках да вярвам на Магдалена. Не можеше обаче да остане скрита промяната в настроението на семейство Паница спрямо земеделската власт. Критиките престанаха, Паница също така престана да се крие усърдно. Обяснявах си, че това е вследствие уплахата и обещанието на министър Димитров, така че, когато усилено се заговори, че Паница се поставил в услуга на властта, аз не повярвах. И можеше ли да повярвам, когато стотици пъти чувах да ми се говори за самостоятелност, необвързвания и пр., а ти в тоя момент ми се обясняваше, че враговете му пускали инсинуацията за неговата служба на правителството, за да го компрометират. Собствените дела на Паница наскоро го поставиха в пълно осветление.

Събитията около Неврокоп, където привържениците на ВМРО, тъй наречените автономисти, влязоха в открито стълкновение с органите на властта, затвърдиха у мене убеждението, че Тодор Паница наистина служи на българското земеделско правителство, което отдавна ругаеше. Ясно ми стана, че мотивите за такава промяна в поведението му са само от лично естество, и то естество много некрасиво - да не бъде преследван като незаконно забогатял. През въпросните събития около Неврокоп Паница стоеше начело на правителствените отреди. Впоследствие и публично се заговори и се писа, че тези отреди са били сформирани и изпратени от казармите на Софийския пехотен полк. При с. Сатовча, Неврокопско, Паница бил разбит от автономистите и с двама-трима другари едва се спасил. Моята приятелка Магдалена не можеше да скрива това прекеждие на своя зет, и ми разправяше колко изтощен се е прибрал той в София. Къде оставаше прословутата независимост на Паница от българските правителства, за защита на която той уж бе убил хора? Можеше ли той да стане полицаи на българското правителство, и да тръгне срещу едно население, сред което бе с години работил, и го е възпитавал за бунт срещу неправдите? В българска Македония, Стамболийски бе повдигнал възмущението на масата благодарение на безпристрастието и произволите, които там се насаждаха от страна на властта. Тамошното население, като македонско, недвусмислено проявяваше симпатии към започналата се отдавна македонска освободителна борба - това съобщаваше и печата на самото правителство, а Паница бе тръгнал с оръжие да разруши тия симпатии и, ако може, да застави македонците да

подкрепят политиката на Стамболийски. Тази политика всъщност се насочваше направо срещу македонското движение; знаят се тайните преговори със сърбите в Ниш за обща борба против ВМРО, както и многобройните проявления на враждебност към легалните организации на македонците в България.

Връзките ми с Магдалена продължаваха. Тя ме уверяваше, че Паница завинаги ще се оттегли настрана от каквито и да е политически борби. След падането на правителството на Стамболийски Паница се прехвърли в Сърбия. Домашните му говореха, че ще отпътуват във Виена заедно с него, и там ще се установят на местожителство; разчитаха и на някакъв заможен роднина на Паница в Австрия, докато се обзаведат.

В началото на 1924 г. аз отидох при домашните си в Цариград. Един ден Паница дойде у дома и ме замоли, като се завърна в София да кажа на домашните му по-скоро да тръгнат. Казах му, че те са много радостни заедно той най-после ще се установи при тях във Виена. Паница обаче ми каза, че въпреки очакванията на домашните му, нему лично е невъзможно да остане във Виена, защото бил поел ангажимент спрямо Жика Лазич, началник на сръбската обществена безопасност, за засилване контрачетите в Южна Сърбия, т. е. подвижните бойни отделения, насочени против македонските революционни чети. Каза още, че били направени два опита с четите на Стоян Мишев, и резултатите възхитили господин Жика Лазич, а неговата, на Паница, опитност направила впечатление. Стоян Мишев бил всесилен в Щип, и че ако съм имала някаква работа в тоя град, могла съм да получа от него препоръка до Стояна, за да ми услужи. Казаният Стоян Мишев и неколцина негови другари бяха същите, които заедно с Паница се сражаваха против автономистите при с. Сатовча, и след поражението им избягаха в Гърция, а оттам минаха на сръбска полицейска служба. И Паница, значи, бе станал сръбски потераджия. Самопризнанието му ме порази като гръм, не исках да повярвам на ушите си; цялото ми същество бе възмутено, у мене се породило желание да го унищожа, но замълчах и се вцепених. Аз стоях пред един мизерен предател, който се готвеше да избива мои съотечественици и, може би, да разправя все още за идеализъм. В няколко секунди аз реших, че съм длъжна да премахна при пръв удобен случай това окаяно същество. Реших само да поддържам връзките си със семейството му, за да мога да се добера наново до самия него. Като се прибрах в София, предадох поръката на Паница до домашните му. Те се приготвиха и заминаха през Сърбия за Виена.

От Магдалена получих няколко писма, но завладялата ме наскоро болест прекъсна кореспонденцията ни за известно време. По съветите на лекарите аз трябваше да замина нейде в странство да се лекувам и реших да отида във Виена. Писах на моята приятелка, че ще я подиря. Тя ми отговори, че мога да отида право в нейната квартира. Към средата на м. януари 1925 г. пристигнах във

Виена, установих се на квартира при Магдалена, и се постарях да поддържам с нея, г-жа Паница и познатите им възможно най-непринудени отношения. Цели четири месеца прекарах в тази среда, централна личност на която си оставаше Тодор Паница. Видяното със собствени очи илюстрира по най-поразителен начин на първо място неговото предателство, но наблюдавах и неща, които дотогава не предполагах. Невъзможно ми е да изредя всичко що видях; ще спомена само някои най-характерни факти, без особена класификация, тъй като деянията, от които и сега се гнуся, излишно е да класифицирам.

Семейство Паница не се осланише на богат свой сродник, а си живееше самостоятелно, разполагайки при това с много пари. Тодор Паница през всичкото време почти отсъствуваше от Виена, обикаляйки ту в Солун, ту в Белград, ту в Ниш. От политическите борби не само не бе се оттеглил, но обратно - „политици“ бяха вече и жена му, и Магдалена, и кръжокът коло тях. Наричаха се македонски федералисти. Ето някои моменти от дейността им.

Тодор Паница беше в непосредствена връзка с шефовете на сръбските контрачети в Македония. Те редовно му пишеха и във Виена. Никола Иванов-Дерменджиев, войвода на 50-членна такава чета в Берово, излагаше в едно писмо какъв състав имала четата му, какви пушки притежавала, какво уговарял със сръбския околийски началник по работата си. Когато дойде във Виена, Паница донесе фотографията на тази чета. Магдалена имаше куража да признае, че това е чисто сръбска чета; същото призна пред мене и Магдалена Васил Манолов, агент на Паница в Солун, който беше заболял и настанен във Виенската болница „*Algemeines Krankenhaus*“. На Дерменджиев редовно се изпращаха по сто броя от вестник „*Македонско съзнание*“; експедираше вестника Магдалена от стаята, в която живеехме, пратките стигаха на място; спомням си, че с едно писмо Дерменджиев съобщаваше за получаването на брой 4-и, и че околийският началник го извикал, за да му бъде нещо прочетено от вестника. На Великден тая година, в квартирата на улица „*Seidengasse*“, в присъствие на г-жа Паница, студентите Миладинов и Тренчев, Тодор Паница запитал, къде се продават телефонни слушалки, за да купи една, и я изпрати на Никола Дерменджиев в Берово. С тая слушалка Никола цял да подслушва разговорите на българските погранични войски; а че това щеше да става с помощта на сръбските военни постове, само по себе си е ясно.

Друг приятел на Паница, Георги Венев - „Венето“, беше войвода на сръбска контрачета със седалище Радовиш. Нему пишеха писма на следния адрес: „*Георге Венев, войвода - Радовиш С. Х. С.*“ Венев е награден от сръбския крал с медал за заслуга.

Илия Пандурски, прочут ренегат и сръбски потераджия (наскоро наказан със смърт от ВМРО в Малешевско) бе убил в с. Дъбочица - българска погранична територия, някой си съселанин Димитрачко. Новината е била съобщена от самия Пандурски на

намирация се тогава в Белград Паница и на Кочо ч. Риндов, редактор на в. „Македонско съзнание“ във Виена. С особена гордост биде поместено в речения вестник известието и окачествено като „подвиг на федеративна чета“.

В Ниш се намираше другарят на Паница Димитър Арнаудов, когото назоваваха „член в централния комитет“.

През лятото на 1924 г. в едно сражение със сърбите македонският войвода Панчо Михайлов си изгубил чантата с книжа. Едно писмо измежду тия книжа, писано от Тодор Александров, се пазеше в дома на Паница във Виена. Сърбите са предали писмото на Тодор Паница, а той бе го дал на българските емигранти земеделци. Излизащият в Прага техен орган „Земеделско знаме“ помести това писмо.

Паспортът на Паница бе сръбски, еднаж с име Николич (бащата на Паница се е казвал Никола), а друг път под името Арнаудович. А още при срещата ми с Паница в Цариброд видях у него специален открит лист за свободно движение из Южна Сърбия, т. е. Македония. Тогава той се даже заканваше на някакъв сръбски полицаи, който влязъл в пререкание с него по повод на този му открит лист, издаден от жупана в Ниш.

В сръбските вестници се бе появило съобщение, че видният македонски войвода Тодор Паница се намирал вече в сръбска земя, и отпочвал сериозна борба против македонския комитет. Също както би се съобщило от полицията с комюнике за движението на виден сръбски полицаи.

От писмата на Паницовите приятели зная, че са били в непрекъснатата връзка с офицерите на Солунския гръцки гарнизон. Самият Паница е правил посещения на губернатора в Солун. Заедно с Недялко Атанасов, бивш министър от кабинета на Стамболийски и емигрант в Сърбия, Паница е ходил в Атина, за да уговарят нещо против македонския комитет и против България. Г-жа Паница също ходи с мъжа си в Атина и там се бяха фотографирали: тя, Т. Паница, телохранителя му Яни Богатинович, живеещия в хотел „Ермис“ в Атина български емигрант Кантарджиев и неговата госпожа. Тази фотографическа снимка биде намерена от австрийската полиция в дома на Паница, както и другите споменати фотографии.

На връщане от Атина Паница и жена му бяха спрели в Белград. Писмата от Виена до Тодор Паница се изпращаха тогава на адрес: г. Арнаудович, хот. „Москва“ – Белград.

В постоянна връзка с Паница бяха и братя Калайджиеви, които сигурно и до днес стоят на гръцките погранични постове при с. Ловча, преоблечени в гръцки войнишки дрехи, и промишляват за нападения в българска Македония над невинни селяни. Много често братя Калайджиеви пишеха писма до Магдалена, за да препраща тя на Паница. На Васил Манолев докато се лекуваше във Виена, сътрудниците му от Солун съобщаваха, че изпратили през гръцката граница лице, което да убие Филип в Неврокоп. Предлагани са били на

Паница от гърците анадолски бежанци, с които да нападне в българска Македония. Ако беше жив, вероятно щеше да се възползува от тази помощ. От адресите им за кореспонденция със Солун запомних тия: Rue Egnatia 376 – W. Christodorovits (това е Васил Манолев), Rue Vasilisse Olga 156 – W. Christodorovitch. „Македонско съзнание“ изпращаха до някакъв павилион № 14 на същата улица – Vasilisse Olga. Ресторантът „Ogerokolumbus“ е бил най-честата им спирка.

Земеделско-комунистическата чета на известния в България нелегален Георги Янчев е била подпомагана от хората на Паница в Гърция за свободно минаване през гръцко-българската граница. Не можах да разбера защо и тази чета Паница наименуваше „федералистическа“. Понятието „федерализъм“ го разпъваха по тактически съображения на македонска земя, но каква македонска федеративна акция имаше да твори Георги Янчев нейде в източна Македония – близо до Черно море?... За тая чета Паница разправяше пред цяла компания в хотел Mariahof във Виена.

Преди заминаването на Паница в Сърбия и Атина през м. януари т. г. в хотел Herzoghof в Баден при него бяха Димитър Влахов, видният болшевик Черски със свитата си и „федератиста“ д-р Атанасов. Това поне не може да е тайна за Виенската полиция.

Около 20 март настоящата година в Белград стана конференцията на българските емигранти в присъствието на Паница. Шефовете на емигрантите Оббов и Коста Тодоров със своите привърженици са се изказали за по-широка акция против правителството на Ал. Цанков в България, като изтъкваха, че Сърбия обещава въоръжена помощ за тази цел срещу отстъпването на мината Перник и унищожение на македонските организации. Сърбия щяла да намери претекст за навлизане в България и помитане на Цанковия режим. Друго крило обаче начело с бившите министри Недялко Атанасов и Христо Стоянов искали да се поддържа в България четничество и да се предприемат повече терористически акции. Паница е лавирал между едните и другите, но близките му го представят повече като сътрудник на комунистите.

Бумбаров много съжаляваше за това раздвоение сред емигрантите в Сърбия като поясняваше, че още много работи биха се наредили успешно, ако не беше поникнало раздвоението. Така например разправяше как вкарали в България стотици килограми взрив със съдействието на намиращия се в Цариброд сръбски майор Динич, а могли поне още хиляда килограма да вкарат пак с помощта на Динич. Казаният сръбски офицер е завеждал някаква специална служба против България – нещо като шеф на шпионажа.

Годеникът на Магдалена Бумбаров по едно време замина за Прага, за да купува или приеме картечници.

В Чехия Бумбаров, както и всички негови приятели емигранти, е бил приеман и подпомаган като у дома си. Те там са имали големи връзки с властта. Като се завърна от Прага, попитах Бумба-

ров какво става с Цицонков, който застреля Райко Даскалов. Бумбаров ми отговори, че Цицонков е най-лошо гледаният в Чехия затворник; поставен бил в непоносими условия. Както самият Бумбаров, така и Паница, Григор Костов и Магдалена злорадствуваха, разбира се, над тая съдба на Цицонков.

По разказите на Магдалена разчитали много на едно въстание в България, подкрепено с навлизане на въоръжените емигранти. Смятало се е за възможно заемането на важен железопътен център в западна България, вероятно Враца, откъдето щели да пратят телеграми из цяла България, че правителството на Цанков е свалено. Надявали се войските да се подчинят на заповедта им, но се боели да не би Цанков да нареди мобилизация в страната и да ги прогони.

Отправяха се постоянно закани към видни лица в България и към македонци; не се оставаше съмнение, че те са в течение на всички терористически замисли. Останали са в паметта ми заканите към македонците Ив. Михайлов, Йордан Бадев, Наум Томалевски, ген. Протогеров, Баждаров, Пърличев, Монеv; също помня имената Григор Василев и Пано Бичев. В хотел Mariahilf пред мене и семейството си Паница каза: *„Когато еднаж се възстанови селско-работническото правителство в България, такава сеч ще падне над македонците, щото и ония, които биха останали живи, не ще посмеят да се нарекат македонци“*. А Магдалена ми казваше: *„Еднаж да смъкнем Цанков от власт, та кой ще се занимава после с Македония“*.

С болшевишките големци във Виена, главно с Черски и Влахов, Паница беше също в голяма дружба. Влахов и Черски знаеха винаги и най-подробно за всичката дейност на Паница с потераджиите в Македония. Получаваните писма и фотографии от ренегатите се четяха и разглеждаха с голяма радост от Влахов. Семейства Влахови и Паницовци бяха неразделни. Болшевиките даваха пари за вестник *„Македонско съзнание“*. Магдалена, която беше назначена за касиерка на *„Федеративната организация“* във Виена, получаваше парите за вестника и подписваше разписки. Месечно се отпускаха 22 000 000 австрийски крони. На 13 февруари с. г. в гостилницата дето се хранехме, на ъгъла между улиците Kaiserstrasse и Seidengasse, в мое присъствие ѝ донесе 22 милиона крони Кълев, анархокомунист, роднина на Влахов и негов човек. Втори път такава сума ѝ бе донесена в квартирата на Seidengasse 32. Сумите Магдалена от своя страна предаваше на Кочо х. Риндов, редактор на вестника. Магдалена получаваше като заплата 2 милиона крони месечно, Х. Риндов - 5 милиона, студента Атанас Миладинов - 3 милиона, Григор Костов - 3 милиона. Според Магдалена още няколко души студенти се издържат с болшевишки пари; те са вероятно същите, за които Паницовци се хвалеха, че успели да ги отцепят от общото македонско студентско дружество във Виена, главно анархокомунисти. Вън от заплата си Магдалена получаваше и други суми.

Димитър Влахов веднъж лично ѝ даде в квартирата на Antonigasse № 32 150 долара, макар че по това време тя имаше в сандъка си около 500-600 долара. Други път Кълев ѝ донесе 50 долара. Според думите на Магдалена Влахов получавал по 60 000 лева на месец. Тя и г-жа Паница се възмущаваха, задето Влахов разполагал с много средства. *Знаеш ли защо Димитър Влахов се отдели от Тодор Александров?* - ме запита един път Магдалена. Аз ѝ отговорих, че не зная, а тя побърза да обясни: *„Защото болшевиките имат повече пари от македонската организация - „за плячка“*.

И останалите „федератисти“ във Виена пилееха много пари. Недоразумения съществуваша между Влахов - Паница от една страна и д-р Атанасов - Славе Иванов от друга заради пари. Обвиняваха Атанасов, че не е дал сметка за една сума от два милиона и четиристотин хиляди лева. Славе Иванов намираха неполезен и нямало защо да го хранят. Влахов и Паница казваха, че го държали още защото им бил разкрил неща, които те използвали против Тодор Александров. И д-р Атанасов и Славе Иванов бяха смятани за безнравственици. Сам Черски е казал на Магдалена, че д-р Атанасов е неморален и че не желае даже да се ръкува с него; бил го виждал в едно кафене Karntnerstrasse с две проститутки заедно със Славе Иванов; но ги търпели, за да не напакостят, като издадат някои тайни. Атанасов обвиняваха и в шпионаж - издал бил на Пашич срещата, която е станала в Баден между Черски, Влахов, д-р Атанасов, Тодор Паница и Кръстю Раковски преди близо една година. В квартирата си на Antonigasse 32 Димитър Влахов потвърди, че такава среща е имало. Паница се срещаше с Черски посредством Влахов. Магдалена бе виждала Черски на два пъти - веднъж през м. март и втори път през април с. г.

На 26 април вечерта в хотел Mariahilf Влахов каза, че е наредил до комунистическите организации в Америка да пречат на Йордан Чкатров, който бил изпратен от македонската емиграция в България да организира намиращите се в Америка македонски емигранти. Влахов изтъкваше, че Чкатров е имал успех в Америка и съжаляваше затова.

От Паница научих, а впоследствие и Магдалена ми каза, че когато Тодор Александров е бил в хотел Бристол във Виена, Черски и Влахов наредили да се явят при него с фалшиви полицейски значки двама комунисти хървати, и, поканвайки го да се яви в полицията, да го отвлекат някъде с автомобил, и да го убият - „да му светят маслото“, както се изрази Магдалена. Кочо х. Риндов пък наричаше Тодор Александров глупак, защото не се съгласил да приеме предложенията на болшевиките, и да играе ролята на втори Ленин на Балканите. Подир атентата в софийската църква „Св. Неделя“ Магдалена ми каза, че Паница се заканвал да устрои на Цанков нещо сто пъти по-страшно от този атентат. А на 26 април вечерта, денят на сватбата на Магдалена, в хотел Mariahilf г-жа Влахова пред-

ложи да си устроят банкет по случай Софийския атентат. Няколко дни преди атентата пак г-жа Влахова каза, че известният неlegalен комунист в България Коста Янков пристигнал тайно във Виена. Изглежда, че той не се бавил много във Виена, защото скоро след атентата стана известно убийството му в София.

Много се радваха за убийството на професор Никола Милев и казваха, че това е удар за македонците, по-тежък от този с убийството на Тодор Александров. Съжالياха като чуха, че убиецът на Милев - Милан Манолов е бил наказан от ВМРО. Магдалена ми каза, че от Влахов чула за идването на Милан Манолов във Виена и че между Влахов, д-р Атанасов и Манолов било уговорено убийството на Милев. Влахов и Манолов били отдавнашни познати и съграждани - и двамата от гр. Кукуш.

През април т. г. Паница получи последователно две телеграми от Белград, с които Недялко Атанасов и Христо Стоянов го викаха там, за да направели преоценка на положението. Паница обаче не отиде, а изпрати приятеля си Яне Богатинов.

Паница беше много недоволен от някои бивши министри в кабинета на Стамболийски заради недостатъчния им кураж в борбата срещу македонците. Визираше специално Томов и го ругаеше. С Александър Стамболийски Паница е имал уговорена среща за 12 юни 1923 г., понеделник, обаче превратът в България стана на 9 юни, и срещата не е могла да се състои. Двамата щели да приказват за необходимите решителни мерки против македонците. Паница признаваше, че по едно време успял да постави за окръжен управител в Петрич своя другар Ал. Буйнов, за да създаде силни земеделски ядра и с тях да дава отпор на македонците, но Буйнов не можал да направи нищо.

Кочо х. Риндов лично ми разправи, че при режима на земеделците със свои приятели дирил в София Любомир Весов, за да го убият. Любомир Весов е младият революционер и поет, който загина през 1922 г. близо до Крушево в борба срещу сърбите - дотам е стигнал в позора си Х. Риндов. Много естествено изглеждаха подир това намеренията на федератистите, и специално на Паница, да колят емиграцията в България след като организираха избиването на македонците в поробена Македония, и сами участваха в екзекутивните чети на сърби и гърци.

В средата на посочените тук „федератисти“ поникваха в последно време нови недоразумения. Х. Риндов и Григор Костов негодуваха против Димитър Влахов, защото получавал много пари. При един разговор в квартирата ни между Магдалена и Григор Костов последният ѝ каза: *„Значи бачо ти Паница се продаде на болшевиките“*. Влахов и Паница, за да ги обуздаят, спряха да дават пари на негодуещите господа. Когато запитях Магдалена, защо са престанали да дават средства и на Григор Костов, който минаваше за любимец на Паница, тя ми отговори: *„Нека! Да помни, кога е приказвал, че Паница се бил продал на болшевиките“*. От своя

страна „недоволните“ от Паница и Влахов, за да получат наново благоволенieto им правеха унизителни подмилквания; особено жалък ми се видя в това положение Григор Костов.

Х. Риндов, по думите на Магдалена, заявил, че не се плаши много от Влахов, защото осигурил 50 000 000 крони от друго място, и щял с приятелите си да издава с тази сума и вестник *„Македонско съзнание“*. Обясняваше ми се от Магдалена, че това „друго място“ е Белград, толкоз повече, че Х. Риндов бил направо във връзка с хора от сръбската легация.

Казаното по-горе е достатъчно, за да се види какво представява и във от България политическата и морална физиономия на „идеалиста“ Паница, *„строгия ревнител на македонската революционна самостоятелност“*.

Едни от факторите, на които Паница скъпо се продаваше, не са имали и не ще имат нещо общо с Македония; други са пряко заинтересувани в нейното окончателно поробване. Сметката на Паница бе да получава повече пари. А съображенията на казаните фактори, за да му плащат, са твърде ясни. Сърбите имат охота да възстановят в България на власт свои оръдия и подпомагат емигрантите; а особено за денационализаторските си планове в Македония те имат нужда от хора като Паница. Гърците от своя страна имат еднакви със сърбите сметки против македонските борци, и с радост приемаха при себе си Паница, когото използваха и срещу омразната им България. Болшевиките пък се надяваха Паница да допринесе много за болшевиизирането на Балканите чрез терор и смутове. Вярвам, че сърбите знаеха за връзките на Паница с болшевиките, но основателно не се бояха от някаква негова болшевишка дейност на сръбска територия, защото пътя му минаваше всякога през полицейските канцеларии на тая територия. Па и сам Паница беше достатъчно съобразителен, за да върши наистина нещо, което не е в интерес на сърбите, и по тоя начин не само да загуби приходите си от Белград, но даже да плати с главата си. Вероятно е сърбите да не са имали нищо против, ако Паница и други като него, даже чрез болшевишка агитация отчуждят малко или много от гръцката държава населението около Солун, накъдето са насочени сръбските погледи. Обаче и гърците от своя страна не биха се боели от подобна дейност на Паница всред едно чуждо нему население от анадолски бежанци и при възможността да го унищожат при пръв довод, че работи против Гърция. Ето защо и сам Паница, имайки на ум риска за главата си и приходите от Гърция, си е изпълнявал и там акуратно само противомакедонските и противобългарски задачи. Българските емигранти от своя страна целят чрез конспирации да вземат властта в България и услугите на Паница са добре дошли и за тях поради неговата опитност.

Така лесно се продаваше Паница. А през това време Македония, земята на чието робство той, пришълецът от България, бе придобил някога известност, продължаваше да се превива от болки и да се къпе в сълзи.

Този Тодор Паница аз застрелях в Бургтеатър и смятам, че с това изпълних само дълг спрямо Македония.

В. „Независима Македония“
29 януари 1926 г.

Любомир Бобевски

НА ГЕРОИНЯТА МЕЛПОМЕНА КЪРНИЧЕВА

Виждам как разкъсва тежките окови
майката робиня, – как дни светли, нови
хоризонта тъмен ще да възсият
и на робство черно виждам вече края;

Виждам как възкръсва свободната мила,
свободата сладка, ведра, белокрила
в нашата Родина – сиротна, злочеста,
траурна вдовица, горестна невеста;

Виждам как страната, що от ред години
влачи иго ново, – чуки и долини
тъжно що оттекат кански рев, неволи,
как с триумф се кичи, с златни ореоли...

Нижат се пред моя взор образи свети,
на титани смели скъпи силуети,
с подвизи безсмъртни, чийто вечни лаври
неизвергна никой, нито се погаври!

Времето грядуще тез светци безчетни
няма да забрави; техните заветни
родни идеали ний ще продължиме
с чувства съкровени в светлото им име!

Пещерите мрачни, горските присои
вечно ще нашепват за борци-герои,
племето ни храбро от род в род ще помни
тези епопеи шеметни, бунтовни!...

Не една покруса крили сме в гърдите
наболели с ярост и кои бедите
сме калили мощно... Не! – под робско бремe
ний чела си чисти няма да сведеме!

Воплите народни възраснаха в хала,
що със гняв настръхнал се е развилняла –
мъст са безгранична, – трус, разгром, фурия,
гроб са и гробари, черна орисия!

Идат нови сили, ей ги, нá, дойдоха –
рожби на мечтана, приказна епоха, –
идат нови сили, легиони нови,
които ще смъкнат робските окови!

Редом с тез герои пламенни и смели
пътя към Голгота радостно поели
идат с пристъп славен и с души си жарки
буйни македонки – техните другарки!

Слава, чест и гордост на майката свята,
що кърми детето в дух към свободата
и в сърце му влагá бащини копнежи,
родолюбe свято, доблестни стремежи!

Хвала на жената редом що с бащите,
с братя мъстонаосци посрещá бедите
и юнашки знае как се отстоява
на Родина мила свидна чест и слава!

Примера заветен на Екатерина,
що от подлост сръбска падна и загина –
кумановка знатна! – о, не бе напразно:
Нови подвиг ражда робството омразно...

В Крушево велико, дето отявлено
вдигна се на бунта знамето червено,
с гордост що записа дни на смут тревожни
и борци изправи огнени, възторжни; –

Там това роди се момиче безстрашно,
що чакаше с трепет времето сегашно.
готово да вдигне ръка над вразите
и струя на свежест да влее в борбите!

Чувства по Родина галят ѝ душата,
дето изкълниха вече семената
майка ѝ що хвърли с вяра от отдавна –
да подготви чедо за отплата славна!

С погледи на ястреб – стрелнати куршуми,
с вихрени подеми, с пламенни жар думи,
в гръд ѝ наболяла тътне рев сподавен
и вулкан що няма втор на себе равен!

Оня час отреден за борба победна
чакаше „награда“ да даде последна
на изчаде низко – рожба богомерзска,
рожда сатанинска, язвена и зверска!

С подвига си смели стана мъченица:
Срещна и сближи се тя с Тодор Паница –
планове за жертви що в умът скрои,
що изби коварно толкова герои!

Тоз беглец бездушен, който във Виена
беше се спотаил, съща бе хиена
дебнеща за още подвизи безстидни
да разкъса нови жертви скъпи, свидни!

На Родина сладка за честа велика
Мелпомена славна я дългът повика
да преодолее злото хитроглаво,
злото ненаситно, скверно и лукаво!

Македонка смела – македонка млада,
със куршум повали изверга на ада,
таз змия ехидна, тоз братоубиец,
людоед злораден, подъл кървопиец!...

О, момиче мило, с нищо несравнено,
героиньо светла със сърце безценно, –
робска Македоня тебе славослови,
тя в реда тури те на светците нови!...

Ний пред твоя подвиг скланяме чела си,
а борците нови всякога в дела си
теб ще подражават, тебе, Мелпомена,
с ореол народен ярко озарена!

И певците наши в мощна, дивна песен
образът ти сяен, подвига чудесен
гръмко ще възхвалят със своито вдъхновене, –
в роден дух да крепне младо поколение!...

МЕНЧА КЪРНИЧЕВА

ЗАЩО УБИХ ТОДОР ПАНИЦА?

Издава **ВМРО-СМА**
ул. „Пиротска“ 5, София 1301
тел./факс 87-64-60